

# CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Dr. Ferenczi Zoltán.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, SZIRJÁK ALBERT, RIEGER JÁNOS.

**Megjelenik** — július és augusztus havukat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

**Előfizetési ára:** egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (polgári iskola); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagátca, 7. sz. a.) küldendők.

## Protestantismus és panszlavismus.

Nem pusztán véletlen, hogy lapunk e czikke a magyarosodás ügyével foglalkozik.

Ez év elején újra hatalmasabban vetődött fel e kérdés, beledobotva jósszerű figyelmeztetéssel az elvek körül meghasonlott politikai pártok, az aggó magyar hazafiság és néptanítók mívelődést terjesztő küzdelmeibe.

Pár évvel ezelőtt Grünwald Béla „Felvidék“-e elevenítette fel e kérdést, mely úgy is, anyai sötét aggodalmak forrásaként ott lappang azok lelkében, kik áttekintéssel bírnak hazánk dolgai felett.

Ez év kezdetén ugyanazon nyomokon, egyenes hivatkozással amarra, a fenti czim alatt egy új könyv jelent meg, mely a politikai és közigazgatási oldalról áttekintve, a Felvidék egyházi és iskolai viszonyaira vet ijesztő fényt a panszlavismusra vonatkozva.

Ismét átrezgett méltó fájdalomban a magyar államiság és a magyar kultúra érdekében küzdők lelkén valamely éles fájdalom, melynek erősebb nyilatkozásai, hol haragba, hol elkeseredésbe keresnek utat.

E könyv megdöbentő érdeket keltve vonja lapról-lapra az olvasót, midőn felvetve Carlyle szavát: a legkoldusabb igazság többet ér a legkirályibb hazugságnál: sejtetni akarja olvasójával, hogy igazat mond.

Mi mohó kíváncsisággal vártuk a hatást, figyelemmel kísértük az e könyvre megjelent czáfolatok erejét és bizonyító életét. Hittük, hogy a felvidék eléáll egyházaival, papjaival, mindenféle gyűléseivel s közre adja haragját vagy legalább nyilatkozatait; hiszen ha mindenféle tapasztalatok közlése érdekes, minő érdeket nyujtanának ama tapasztalatok közlései, hogy panszlavismus nincs és vak lárma az egész. Hittük, hogy eléáll a felvidék tanítóival és ostromolni fogja a könyv tényeit, gyengítve statistikai számadatait, letörve érveinek hegyeit.

Valóban egy pár nyilatkozat történt is.

Emlékszünk egy párra, melyek nem épen a megnyugtató erejével hatottak. Győry Vilmos egy cikk-

sorozatban a Pesti Naplóban ugyanafféle jegyzőkönyvi kivonatokkal czáfol, a milyenekkel e könyv írója bizonyít. Halljuk, hogy közelebről egy könyv is fog megjelenni, már sajtó alatt van, már látható, mely erős czáfolatokkal bíztat.

Mi kételkedünk a leghatósabb ellenérvekben is.

Tudjuk jól, hogy a panszlavismus nem valamely elmélet, nem elszigetelt nyilatkozat, nem vágy, óhajlás csupán; a panszlavismus valóságos elem, egy néparadat irányadó gondolata, egy valóság, melylyel küzdeni, melylyel számolni kell mint akármely oly nagy akarral csak kellett valaha, mely világokat ostromlott.

Tudjuk jól, hogy e nagy panszláv akarral szemben nem csupán a mi akaratunk, Magyarország akarrata elhatározó s a küzdő másik fél egyedül nem mi leszünk, hanem az érdekeit jól felfogó egész Közép-Európa; de tény, hogy a küzdelem esélyeibe beledobva helyzetünknel fogva, százszorosán szükségünk van e hazaföldjét, e földön nyilatkozó magyar államiság tényét forrón szerető hazafiakra.

Ugy látszik, hogy ma az állami összetartozás érzését legbiztosabban fentartja az egy nyelv.

Édes istenem! hogy is megváltoznak a történelem különböző korszakaiban nyilatkozó igazságok, melyek nem az egyetemes emberiség érzéseiben gyökereznek.

Még Szent-István a többnyelvű ország előnyeieért buzgolkodott s fiának dús örök gyanánt hagyta e gondolatot. Ma már az egy nyelv tekinthető az egyféle érzés, az egyféle léleknyilatkozatok egyetlen bizonyítékául.

Régen úgy látszik az volt az igaz: Magyarország jobb ha több nyelvű, biztosabban fenmaradhat.

Ma már Magyarországnak egy nyelvűvé kell lennie, hogy biztosabban megállhasson. Mintha a hazaszeretetet fajszeretetté változott volna, mintha a fajegyesülés a földi boldogság álomországja, utopikus világa volna.

Magyarországon a magyarizáló mozgalom megvan, terjed, győzelme bizonyosnak látszik, akár hajlam akár szükség legyen az alapja, de úgy látszik nem eléggé.

Régen tudjuk, hogy Erdélyben lassan haladunk, de az ellenző ellenállás felényire sem annyi, mint a felvidéken. És vádolható, fölöttébb vádolhatónak látszik e könyv szerint a lutheranizmus.

Csodálatos! Évszázakkal ezelőtt e felvidéki lakosság vért és életet áldozott vallásáért, hazájáért, Magyarországért, melyről akkor egyebet gondolni és érezni vért áldozni tudó szeretetnél, lehetetlenségnek tartott. Csodálatos! E felvidéki papság és tanítóság évszázakkal ezelőtt martyrhalált halt és halt volna ezerszer vallási és állami szabadságokért s ma már könyvet adnak ki, mely azon kérdésből indul ki, vajjon a magyarországi ágostai helvét ev. egyház vádolható-e hazafiatlansággal vagy nem?

És e könyv számokban a következőket feleli. A magyarországi ev. egyháznak van 4 egyházkerülete: dunántúli, dunamelléki, tiszai és bányai. E négy kerületnek csak lelkészi és tanítói karára terjeszkedik ki és így szól: „A legújabb 1880-ik évben nyomtatásban megjelent s Haan Lajos békés-csabai lelkész s egyetemes jegyző által egybeállított névtár szerint e 4 kerületben összesen 694 lelkész és segédlelkész, továbbá 1530 tanító és segédtanító, s így összesen 2224 egyén van az egyházi téren alkalmazva. Ha most ezeket osztályozzuk, a 694 lelkész és segédlelkész közül 455 hazafias, magyar érzelmű, 239 egyén pedig a pánszlávismus híve. Az 1536 tanító és segédtanító közül pedig magyar érzelmű 986, pánszláv pedig 544. Az összes 2224-re rugó létszámból tehát a hazafias irányúnak híve 1441 és a pánszláv eszmék és czélatok terjesztője 783 egyénből áll.“

Ez tehát több mint harmada az összes létszámnak.“

Idézhetünk még egy pár jellemző adatot e könyvből. Legszomorúbb a helyzet, mond a 9 lapon, a dunamelléki kerületben. Itt az összes egyházi szolgálatban levő létszámnak csak 23%-da magyar, hazafias érzelmű; 77%-da pedig pánszláv.

A bányai, tehát a legnagyobb kerületben is csak 58%-da a papoknak és tanítóknak magyar érzelmű, 41%-da a pánszláv irányzat híve.

Pedig hát a jövőre s a jelen társadalom minőségére alig van nagyobb befolyás, mint az, melyet a lelkész a felnőttekre s a tanító a serdülőkre gyakorol.

Ilyen körülmények között természetes, hogy az elszlávosodás folyton, naponként terjed ma is: 36-ra tehető az elszlávosodott községek száma, de a megmagyarosodottaké alig egy.

Természetes, hogy a magyar állam állami érdekeinek megóvását e könyv első sorban az államtól várja. Első sorban is eltöröltetni kívánja a nemzetiségi törvényt, jó és nemzeti szellemű közigazgatást kíván, de legtöbbet vár az öntudatos, tervszerű és határozott irányú közoktatási szervezettől, mely megdönthet vagy újjá teremthet egy nemzetet. Ez oldalról kemény támadást intéz közoktatásunk mostani szervezete ellen,

mely e tekintetben 14 év óta nem is felelt meg a várakozásnak. Az 1879-iki, a magyar nyelv kötelező tanítására vonatkozó törvény semmit sem ér. E törvénynek úgy kellett volna intézkedni, hogy az első 4 elemi osztályon fokozott mérvben begyakoroltatván a magyar nyelv, az V—VI. korosztályban már magyar legyen okvetlen a tanítás nyelve minden népiskolában.

„Egy új törvénynek kell alkottatnia, mely a magyar állam magyar jellegéről tanuskodjék, mely a hazában más mint magyar nemzetet nem ismer.“

Alakittassék át a népnevelési törvény, hogy magyar legyen minden iskola s a magyaré legyen a jövő e haza földjén, a minthogy a magyaré rajta az ezer éves mult minden dicsőségével, minden szenvedésével. Hiszen ezt kell akarnunk és tennünk mindnyájunknak. Ez legyen eszünk legsúlyosabb gondolata, szívünk leg-erősebb érzése, lelkünkben a mindenhatóság forrása.

Ez a magyarosodás gondolata az, mi tanítóinkat pihenni ne hagyja. Ime, ismét egy nevezetes tanulság, nevezetes ujjmutatás ez, mi e cikket velünk megirattá mély keservvel, de vigasztaló reménnyel is, hiszen nekünk e földön követelni van jogunk s nem csak kérni és reménykedni. De az eredmény mégis csak a buzgalomé lesz. E buzgalom nem fog, e buzgalomnak lehetetlen hiányoznia. S midőn mi így irtunk, nem vádat szorunk azokra, kik a magyarság eszméjén szeretettel csüngtek eddig is, hogy tán nem tettek eleget, mert tudjuk, hogy tettek sokat, bár sok minden olvész a szükségesből is. Hanem azért szólok s ajánlom e sorokat tanítótársaimnak, mert némely dolgokról nem lehet eleget írni, némely dolgokat nem lehet elég sokat vitatni, némely dolgok érdekében nem lehet eleget tenni.

Ilyen a magyarosodás kérdése is.

Emlékezzünk csak vissza rá, hogy Erdélyben is néhány évvel ezelőtt, kivált Hunyadmegyére nézve mennyi szép dolog kezdetett oly buzgalommal mint a divat terén valamely új szabás vagy meglepő szín s hogy elaludt, hogy elmúlt mint valamely tartalmatlan felbuzdulás.

Mert igen, elmulik az érzés, a szenvedély, mint az idő megőrizhetetlen perczei, ha csak nem mély az mint az isteni szeretet s nem oly tartós mint az örökévalóság s nem oly erős mint a mindenhatóság.

Ezért szólni jó, kell e tárgyról. Néha úgy érzem, hogy Magyarország áldó védszelleme, ki a költők anynyi nemes rajongó képzelődése szerint csakugyan él, megjelent előttünk s azt mondja, mit Hamletnek habozásai közt mondott a szellem:

Eszedbe jusson. Csak azért

Jövék, hogy edzzem tompult szándokod.

## Az ismétlő iskoláról.

(Jegyzőkönyvi kivonat.)

A kolozsmegyei tantestület nevelésügyi bizottsága körében az első eszmecsere az ismétlő iskolák ügyéről folyt. A tárgy jelenlegi álláspontjához képest a bizott-

ság gyakorlati eredményt fölmutatni még nem tud. Sőt ha csak a tanítótestület kebelében ez ügyre vonatkozólag felmerült eszméket, indítványokat is vesszük tekintetbe: újakkal aligha járult a meglevőkhöz. (Köztudomású dolog ugyanis, hogy Váradi Károly tanfelügyelő ur szakismerettel irt értekezést olvasott fel a B.-Hunyadon tartott köri gyűlés alkalmával 1881, máj. 28-án s az általa fölállított vitatételek alapján a kör behatóan foglalkozott az ügygyel.)

De bármily csekély legyen az eredmény, melyet a bizottság felmutathat; munkásságát még sem mondhatja teljesen meddőnek: ha legalább egy gondolattal is előbbre vitte e fontos ügyet; s ha sikerülni hazánk többi tanítóegyleit az ügy érdekében eredménydúsabb munkásságra buzdítani. A mi annál is inkább kívánatosabb, mivel maga az országos tanítótestület nagyon röviden bánt el e kérdéssel, s mint a „Család és Iskola“ egyik vezércikke már megjegyezte: ha örömmel üdvözljük is az országos tanítógyűlés ide vonatkozó határozatát, de kielégítőnek nem tartjuk. (VII. évf. 13. sz.)

De térjünk a dologra. Rieger Imre a decz. 6-iki gyűlésen az ismétlő-iskolák ügyéről értekezik, s az országos tanítógyűlés határozata értelmében az ismétlők 3 csoportba való beosztását hangsúlyozza, s kéri egyúttal a bizottságot, hogy nevezzen ki egy albizottságot, mely az országos tanítógyűlés határozata értelmében az ismétlő iskolák tantervének alkalmazását részletesen kidolgozza. Indítványát a bizottság időelőttinek véli s előbb azon kérdés fölött óhajt megállapodásra jutni: „Mily körülmények és feltételek mellett lehetne az ismétlő iskolát életbe léptetni.“ Erre hosszabb eszmecsere következett, melynek daczára a bizottság határozatra emelkedni nem tudott, s végül fölkerlte Paal Ferenczet hogy a következő gyűlésre e tárgyra vonatkozó vitatételeket állapítson meg.

Ennek alapján P. F. egy paedagogiai szaklapnak e kérdésre vonatkozó és sok tanulmányal irt értekezéséből kivonatot készített, bebizonyítandó, hogy ott is, hol a népnevelés körülményei általán kedvezőbbek, mint nálunk: az ismétlő iskolák ügyének még mindig néhez akadályokkal kell megküzdenie. Ilyenek, mondja az említett lap: hogy a népben hiányzik az érdeklődés az iskola iránt; nincs érveke a jó szándék megértésére. A tanítók és tanulók fáradt volta az estéli tanításnál stb. stb. Poroszország és Würtemberg e hiányokon legalább az által kívánt segíteni, hogy jutalmakat tűzött ki a sikerrel működő ismétlő iskolák tanítói és tanulói számára.

Ezekután a fölolvásó kifejezi, hogy e kérdést nem egy bizottságnak, sőt nem is egy tanítótestületnek, hanem az egész ország tanítóegyleteinek kellene tisztázni. Végül összefoglalja a munkálatból kifolyó vitatételeit a következő pontokban:

1. Az ismétlő iskola célja és feladata.

2. Hol, miféle helyiségben történjék a tanítás.

3. Ki tanítson.

4. Mikor, mely időben történhetik legcélszerűbben a tanítás.

5. Miként kellene a tananyagot legcélszerűbben földolgozni.

A bizottság az első pontra nézve különösen ezeket hangsúlyozta. Az ismétlő iskola célja az általános miveltés terjesztése a helyi körülmények tekintetbevételével. Szakirányban ne akarjon nevelni s az egyes tárgyakból csak annyit öleljen fel, a mennyi szükséges arra, hogy a növendék emberi hivatásának megfeleljen. Végül a bizottság abban állapodott meg, hogy az országos tanító-egyesület által formulázott cél fogadható el.

2. A második pontot, a helyiséget illetőleg nem lehetett sokat vitatkozni, mert ez idő szerint nem kínálkozik más hely, mint az elemi iskola helyisége. Noha férhet ide több ellenvetés, pl. a tanulók nagyobbak lévén, az ülő helyek sem elég alkalmasak. stb.

3. A harmadik pont már hosszabb vitára adott alkalmat. Több indítvány merült föl, a melyek közül csak a következőket említem: Osztagassanak az ismétlők 3 csoportba. A legfelső csoportot tanítsa a pap, a második csoportot a vezértanító, a harmadikat a segéd v. köztanító. Sőt célszerű volna más intelligens embert pl. földbirtokost, hivatalnokot, stb. belevonni a tanításba, mert mindezeknek s különösen a papoknak humanus kötelessége a nép művelésére közreműködni; a tanítótól pedig, a ki reggeltől estig el van foglalva, nem követelhető, hogy az ismétlő iskola terhét is egészen magára vállalja. Mivel pedig az új kötelesség több időt és fáradságot igényel, célszerű volna a tanítót némi tiszteletdíjban részesíteni.

4. A negyedik pontra vonatkozólag szintén többféle nézet merült fel. Többek nyilatkozata szerint az elemi iskolai rendes tanítást egészen délelőttre kellene tenni s délután 2—4-ig csak az ismétlőkkel foglalkozni, leszámítva a szünidei délutánokat.

Közmegállapodásként pedig az mondatott ki, hogy a jelenlegi viszonyok szerint legcélszerűbben épen azon délutánokon történhetik a tanítás, a melyeken az elemi iskolázás szünetel (2—4-ig). S a hol más képen nem lehet, a vasárnap is igénybe veendő pl. falun, a hol egész héten át a mezőn, réten vannak az ifjak s csak vasárnap kerülnek vissza a faluba. Az estvéli tanítás pedig egészen mellőzendő, mert nem csak a tanító és tanuló fáradsága nehezíti — s teszi csaknem sikertelenné a munkát, hanem határozottan akadályozzák azt különböző erkölcsi és anyagi körülmények is.

5. Az ötödik pontra: a tananyag földolgozására nézve a bizottság csak általánosságban mondhatott véleményét, melynek eredménye a következőkben foglalható össze: Miután már az elemi iskola tanterve is tul van esigázva, s a legjobb iskola is csak nehezen tehet

eleget a követelményeknek: az ismétlő iskolától még kevésbé remélhető, hogy az előirt tantervet keresztül vigye. Hanem legyen az a szó szoros értelmében ismétlő iskola. A tanító szereplése az ismétlőkkel szemben legyen buzdító, lelkesítő. A tanalak legyen határozottan párbeszédes, a mihez természetesen széles ismeret szükséges a tanító részéről.

Különös sulyt fektessen az ismétlő iskola az olvasásra s e célból vegye segítségül az iskolai könyvtárt. De kérjen számot az olvasottakról s iparkodjék ezáltal a kedély fejlesztésére, az önmunkásság gyakorlására hatni.

Számta nból pusztán azt ismételjék, a mit az elemi iskolában tanultak, olyan példákkal, a melyek az ők körülményeik közt leginkább előfordulnak.

Az írásbeli dolgozatoknál főszlyt arra fektessen a tanító, hogy a növendék megtanuljon helyesen gondolkozni és gondolatait írásban kifejezni. Nyorjen kellő ügyességet és készséget a közéletben előforduló levelek és ügyiratok szerkesztésében.

Végül az elnök indítványára elhatározza a bizottság, hogy a választmány utján egy fölratot terjeszt tanfelügyelő tekintetes Váradí Károly urhoz, a melyben megkéri, hogy az illető hatóságok közreműködésével hasson oda, hogy Kolozsvár külvárosaiban az ismétlő iskolák lépjenek életbe. Hozzá teszi, hogy ezt a földmivelő osztályra való tekintetből kell különösen megtenni és minél előbb, mert a város többi osztályainak (iparosok, kereskedők stb) iskoláztatásáról a körülményekhez képest eléggé gondoskodva van, míg a földmivelő osztály elemi iskolát végzett gyermekei többé semmiféle oktatásban sem részesülnek.

Ezzel be lön fejezve e még eddig oly kevés eredménnyel kecsegtető ügy megvitatása. A j e g y z ő.

## Gyakorlati tanítás

a hazai történelem köréből a polgári fiúiskola

### II. osztálya számára.

(Vége.)

#### 2. K ü l s ő o k o k.

Ilyen szomorú képet látunk hazánk belállapotáról akkor, midőn az ozmán, nemzetünk e százados ellenesége, egy harcziás kitűnő szultánnak Szulejmannak vezetése alatt, az egész keresztény világ meghódítására indult. Roppant előkészületet tett, első sorban nem hazánk, hanem az osztrák birodalom ellen I. Ferencz francia király ösztönzésére, ki irigy szemmel nézte V. Károly német császár emelkedését. A szultán békét ajánlott Lajosnak, ha megengedi, hogy Tót- és Horvátországon vezesse keresztül seregét Ausztriába; de Lajos részint az urak tanácsára, részint azon családi köteléknél fogva, melylyel a császári családhoz tartozott — Károly testvérét Máriát bírván nőül — ezt nem

csak hogy ellenezte, hanem a mint Veráncsics történetíró állítja, a török követet, orrát és fülét lemetszve, tagadó válaszsral bocsátotta el

A tagadó válasz, meg a nemzetközi jogot képviselő követ iránt tanusított iyrút eljárás, annyira felbőszíté II. Szolimánt, hogy ropant birodalma egész erejével rontott a viszálkodó nemzetre. Az volt azon külső ok, mely a szultánt hazánk ellen készíté. Melyik lehetett nyomosabb: nem tudni. Egyfelől az említettem tagadó válasz Szolimán terjeszkedő vágyát sértette meg; másfelől a követen véghezvitt sértés indíthatá véres torlásra!

1526 június közepe táján meg is indítá a török tenger táborát, melyben 200 ezer fegyveres s 300 ágyu volt. Az orsz. tanács e roppant számtól felriadva, egy hirtelen egybehívott orsz. gyűlésen mentő intézkedésekhez fogott; a külföldi hatalmakhoz gyorsan követeket küldött, hogy minél több fegyverest küldjenek Európa s a kereszténység kulcsának, (Magyarország helyzetének kijelölése Európa testén) hazánkna a megmentésére; a nemzet 2 arany forintot szavazott meg minden kaputól; a pápa jóváhagyásával a templomok arany és ezüst edényei a pénzverdebe határozottak küldetni; a véres kard, melyet nagy veszély idején körülhordani szokás volt, megtette körutját. Fájdalom, ez intézkedések eredményre nem vezettek: a külföldre küldött követek csak üres biztatással bocsátattak el. A szent edények közül csak azok látták a pénzverde belsejét, melyek ennek szomszédságában szedettek fel, a többi az uton bepotyogott a felszedéssel megbizottak zsebébe. Az adószedők lekenyereztetik magukat úgy, hogy a több millióra menő összegből alig 46—47 ezer forint gyűlt be. Legsomorubb eredményt s egyszersmind a nemzet romlottságát mutatta a véres kard: „elme gyünk, ha a király is táborba száll!” vagy „megfizettem az adót, fogadjon belőle a király katonát, ha a hazát meg akarja menteni“ s több ily félvállról odavetett szavakat leheté akkor hallani, midőn már Szolimán a Dráván is átkelt s Eszéket ostromolta.

A király azon parancsára, hogy az urak haladéktalanul Tolna alá siessenek, senki sem mozdult, ragaskodván ama régi kiváltságához, mely szerint nem kötelesek a király nélkül táborba szállani.

Végre a szegény ifjú király, nehogy még valaki saját gyávaságát vele mentegesse s őt okolhassa, megindítá pár ezerből álló seregét, remélvén, hogy mig Tolnára ér, többen csatlakoznak hozzá s valóban mintegy 20 ezer emberrel szaporodott kicsiny serege.

Tolnán arról kezdének tanácskozni, hogy nem volna-e jobb az ütközet helyett békeajánlat által Szolimánt visszatérésre bírni; de a hadi tanács egy része s a harc hevéből égő csapatvezérek, ez ajánlatnak ellenszegültek. Majd a fővezér választásra került a sor; 20 ezer ember között nem akadt egy oly férfi, ki ezt elvállalni s tisztét hiven betölteni elég erőt érzett

volna magában. Végre sok rábeszélés után Tomori Pál kalocsai érsek vállalta el a sereg vezetését.

Megválasztván a fővezért még a remélhető segíélyek gyors összehozását határozták el. Erdélybe Szapolyaihoz követet küldének, hogy haladéktalanul vonuljon át a Bánságon s az Eszék táján táborozó törököt hátmögül háborgassa; később ezt azon utasítással váltották fel, hogy menten jöjjön Tolnára. Ily egymásnak ellentmondó izenetre azt sem tudta, mit tegyen az erdélyi vajda. Végre az utóbbi parancsra megbízott követnek azt a választ adá, hogy a lehetőleg tartsák magukat s ne bocsátkozzanak ütközetbe, míg ő 16-nyi seregével Tolnára nem érkezik. Ezután még pár ezer harcossal s mintegy 50 ágyú érkezett külföldről s így a magyar sereg 27—28 ezerre szaporodott. E kicsiny, de lelkes sereg Mohács szigetére vonult, köztök az ifjú király is. Ide várták a törököt, itt jelölték ki a csatatér. A magyar vezérek nagy hadtani járatlanságot árultak el, midőn a szigeten délnyugatra eső dombokat nemcsak hogy el nem foglalták, sőt előőrsökkel sem látták el. De elfoglalta ám a török! Ujabbok az ütközet elvesztésére. Mi előnye lett volna a mieinknek, tekintve csekély számukat, ha a dombokat megszállják?

Kiegészítő kérdések: Minő két okból támadta meg II. Szolimán hazánkat? Miféle intézkedéseket tett az ország-tanács a vész közeledtekor? Milyen eredményei lettek ez intézkedéseknek? Miről tanácskoztak a rendek Tolnán? Kit választottak fővezérnek? Miféle utasításokat kapott Szapolyai? Mennyi volt a magyar s mennyi a török sereg száma? Miben nyilvánult a harctér kijelölésénél a vezérek hadtani járatlansága?

### III. Befejezés. Az ütközet lefolyása.

A türelmetlen magyar tábor Szapolyait be sem várva, aug. hó 29-én 1526-ban csatarendben állott. A nap rózsafényben emelkedett fel keletről; a szép kéket legkisebb felleg sem borítá; a magyarok vígan övezték fel kardjaikat, szemeikben előre a győzelem öröme ragyogott, csak az ifjú király gyanitá a veszélyt, mert midőn a tárogatók megharsantak, arcát halál-sápadtság borítá.

A lelkesült magyar sereg sokáig és türelmetlenül várta az ellenség érkezését. Egyszer délután 3 órakor török lándzsák fénye villant meg a dombok magaslatán. Dühösen csapott össze a két tábor, a magyar sereg mint villám fergeteg veti magát a törökre, gyorsan üzvé vissza ennek előrehaladását oda, honnan már csak 10 lépés volt a rettenetes haláltól a 300 ágyú torkától, melynek irtó tekéi az ütközet kivívását, a magyarság részére lehetetlenné tévék. Két rövid órai borzasztó vérontás véget vetett a harcoknak s a magyar seregből Tomory a fővezér 7 püspökkel, 28 főurral, 500 előkelő nemessel és 22 ezer vitézzel halva maradt

a csatatéren. A király elfutott, de a megáradt Csele patakában lelte korai halálát.

Szulejmán most beljebb nyomult az országba, utjában pusztítva és öldökölve, a dunántúli megyékből mintegy 40 ezer magyart rabszijra fűzve érkezett Budára, melyet dühös katonái felgyújtottak s a Mátyás által épített nagyszerű királyi lakon kívül minden épületet elhamvasztottak. A híres könyvtár nagy részét s Mátyás palotájának szobrai hajókon Belgrádba küldötte, majd a Dunán hidat veretve, öldöklő hadával Győrre és a Balatonig robogott, a Vértes hegyek között szinte 20 ezer lakost, kik családjaikkal egy szekérvárban kerestek menedéket, kegyetlenül felkoncizolt. Végre Szolimán 25 napi vérengzése után hazafelé indult s a Duna és Tisza közti vidékeket elpusztítván, az országból sok ezer fogollyal kitakarodott.

Igy végződött azon 35 éves szomorú korszak, mely alatt Mátyás halála óta önmagát marcangolta az egyet nem értő nemzet. A hazaszeretet, az egyetértés hiánya lőn megbuktatója azon nemzetnek, melynek fegyverét csak 40 évvel előbb is rettegte fél Európa s melynek gazdagságáról messze külföldön beszélt a hír. S most egy miveletlen nép jármát 150 évig volt kénytelen húzni.

Kiegészítő kérdések. Hogy folyt le az ütközet? Mi történt a török sereg szinleges visszahúzó-dásából? Hányan haltak el az ütközetben? Hogy halt meg a király? Miféle pusztítást vitt véghez Szulejmán véres győzelme után? Tudomány és művészet tekintetében mennyiben ártott ekkor Szulejmán?

### IV. Összevonas.

Jellemezd röviden Mátyás kormánylatát! Mátyás erélyességét milyen kormányzás követte? Írd le bővebben a Jagellók uralkodását. Miro törekedtek a főurak a k. nemességgel szemben? Hogyan kezeltettek a korona javak? A törvény iránti tisztelet és ököljog?

A köznemesség küzdelme a főurak ellen az országtanácsban való résztvehetésért. Szapolyai fellépésének indokai? Verböczy mint nádor. A kalandos társaság szinleges és valódi célja. A személy és vagyon biztonság gyarló állapota.

Szulejmán minő okból készül Ausztria ellen? S mért támadja meg hazánkat? Az ellenfelek száma? Az ütközet iefolyása?

### V. Feladvány.

Irjátok le történeti elbeszélésképpen a mohácsi vést a következő vázlat nyomán.

I. Bevezetésül. A mohácsi ütközetet megelőző zavarok a nemzet életében: a) érdektörvények. b) az orsz. javak hűtlen kezelése. c) a végvárok jeitősége és segíeyezésének lehetetlensége. d) a törvény és ököljog.

II. Tárgyalás. 1. belső okok: a) k. nemesség elnyomása a főurak által. b) amazok törekvése az országtanácsban való résztvehetésért. c) kalandos társaság. d) Verböczy s vele a k. nemesség bukása, és végre elfásultsága.

2. Külső okok: a) Szulejmán törekvése Ausztria ellen. b) a nemzet e törekvésnek ellenmond. s) A nemzetközi jog megsértése. d) a magyar hadsereg hiányosságai, készültek az ütközetre.

III. Befejezés. Az ütközet lefolyása, Szulejmán dulasá.

Végh Mátyás.

# T Á R C A

## Róza.\*)

Ha Dickens „Twist Olivér“ cz. regényét olvasod, meggyőződöl arról, hogy az erény nemcsak többet ér a bűnnél, hanem egyszersmind az emberi élet oly fölséges eleme, mely felé ösztönszerű vonzódást érzünk. Azt hiszem, Dickensnek erősebb az erkölcsi érzéke mint sok más embernek s mint a legtöbb írónak is. Vannak írók, kiknél vonzóbbnak van rajzolva a bűn mint az erény, kiknél kivált a vérmérsékletünkkel, természetes ösztöneinkkel kapcsolatos vétkek oly kellemeseknek vannak színezve, míg ellenben az erény oly egyhangúnak és unalmasnak, hogy vágyaink csalogatva inkább azokhoz vonznak; habár eszünk, mely szívünknel mindig jobban van fegyelmezve, megvan is győződve, hogy jobb emez. Én azt hiszem, hogy az ily írók, ha olykor valóságot irnak is, de messzejárnak az igazságtól. Messzejárnak, mert a bűnt élveztetni engedik lelkiismeret nélkül s az erényt tulságos lelkiismeretessé teszik. Túlozzák azt és túlozzák emezt. Nincs pedig veszedelmesebb dolog, mintha igen túlozzuk a jót s ha ezt nem annyira a szív nemes érzéseibe s a tettek önzetlenségébe helyezzük, hanem inkább a merev formák és apróságok megtartásába.

Könnyű volna mármost ebből azt a bizonyosságot szerezni, hogy a bűn csábító színezése nem vonzott annyit a bűnre, mint a hányat a jótól elriasztott a jónak unalmassá tétele. Ah oly nehéz jónak lenni, te író oly nehézzé teszed azt, hogy megjavuljak s azon kívül oly unalmasnak rajzolod, hogy inkább meg sem kísértem! Pedig igazában sokkal könnyebb jónak, mint rossznak lenni. Mi minden tanulmány és előkészület kell a gazemberséghez; mi mindent kell ahhoz tudni, azt korunk eléggé mutatja. Valóban csak azt ne mondjátok, hogy elromlani könnyű; míg ellenben hogy jó légy, nem kell egyéb, mint kövesd azon egyszerű, nemes, ép érzékedet, mely hamisítatlan kerül ki a természet kezéből s ha elromlik, bizonyára emberek ronták el. Nemesnek és jónak lenni épen oly könnyű, mint ifjunak és szépnek lenni. Nézzétek csak Rózát, s azokat kik jók s nézzétek csak azokat, kik e regényben romlottak s helyesnek fogjátok találni, hogy én épen ezeket s nem egyebeket gondoltam.

Tehát Róza oly egyszerű, oly szende, oly természetesen szeretetreméltó, minő csak a jóság lehet. Oh bizonyára az asszonyi kor tavaszának egyik legszebb virága ő, kiben minden vakmerőség nélkül angyalt kereshetnénk, ha az isten céljaival megegyeznék, hogy ily lényeket halandó testbe öltöztessen.

Azonban, ha e szó egyáltalán használható valaha a föld elmuló lényekre, akkor Maylie Róza bizonyára angyal. Mikor a szegény, beteg, bűn közt növekedett, lázbanfekvő gyermek Twist Olivér fölé hajolt, az elkínzott gyermek arczára mosoly lopta rá magát, s a szeretet és megenyhülés édes álma a gyermek lelkébe szállt, mely olyan volt, mint édes lantnak ígésző hangjai, vagy csendes folyamnak moraja, vagy virágok illata, vagy valamely ismeretes névnek kiejtése, mely minket csak homályosan s hirtelen oly jelenetekre emlékeztet, melyek az életben lételt soha sem nyertek s mint lehellet elenyésztek; de az emlékezet néha megmagyarázhatlan sugallat folytán ismét felidézi őket, mire az önkényü emberi hatalom nem képes.

Oh nem csoda, ha Olivér nyugodt és boldog vala, oly nyugodt és boldog, hogy zúgolódás nélkül tudott volna meghalni.

Oh nem csoda az sem, hogy Isten szinte magához szólítá Rózát, azonban mégis a félig megnyílt túlvilág ajtaja elől visszabocsátotta a világi baj és nyomor közé saját világa gyönyörűségére s egy nemes emberi szív boldogítására. Visszabocsátotta, mert bízott benne s mert a jónak oly véghetetlen hivatása van még most is e földön, hogy korunk önteltségén lehetetlen néha nem bámulni.

Oh nem csoda, hogy Dickens maga is így sóhajt fel e történet végén, hogy reszketni kezd keze, tovább szeretné nyújtani ez elbeszélés fonalát a boldogság rajzolásában, ő, ki oly mesterileg rajzolta a bűnt és erkölcsi nyomort. Szeretné rajzolni Maylie Rózát ifju házasság életének kellemében és virágjában, hogy miként vet életösvényére szende fényt, melyre szíve derül azoknak, kik körülte élnek, szeretné bemutatni mint lelkét és gyönyörűségét a családi körnek télen a kandalló körül szintugy, mint nyáron a berkek homályán; szeretné követni a napfényes virányokon, szeretné meglesni gyengéd szavának kellemes hangját, midőn holdvilágos esteken sétálni megy; szeretné őt látni házában kívül a jószívűségnek és felebaráti szeretetnek érzelmei között és szeretné látni önnön tűzhelyénél, a mint munkájával foglalkozik; szeretné egyszóval elővarázsolni még egyszer Rózának búttalan mosolyát, vagy azon részvét könnyeit, melyek néha tiszta szemében felragyogtak. Avagy egy ily nő pillantásai, mosolya, komolysága, egész élete nem méltó-e az emberi szív legnemesb hevüléseire s a költő legszebb tollvonásaira?

Azonban ezekről nem szükség szólania. Elég tudnunk, hogy ő boldog, elég tudnunk, hogy az élet és enszive vágyai közt meglelte az összhangot, s a mely író eljutott emez összhang megnyugtató felmutatásáig, a szív és lélek és az anyagi világ e titkos harmóniájáig, bátran leteheti a tollat.

Ferenczi Zoltán.

\*) L. elejét a Család és Iskola 1882. január 1-sei számában.

# S Z E M L E.

## Az első javító intézet Budapesten.

Magyarországon még nincsenek javító-intézetek, melyek pedig külföldön sok helyt épen oly fontosak, mint az iskolák. Már félévszázaddal ezelőtt belátták ezek szükségét nyugot-Európa, Amerika humanus büntető törvénytudói, paedagogusai. Belgiumban például csak nem rég vették elő a kötelező oktatást, de javító-intézetei évtizedek óta mentik meg a társadalom elromolható, fiatal tagjait.

E javító-intézetek kétfélék: olyanok, melyekbe még el nem ítéltek, de rossz nevelés miatt bűnre fogékony gyermekek vétetnek fel és olyanok, melyekben már elítéltek kis bűnösök neveltetnek, természetesen fiúk és leányok külön.

Nálunk az ilyenek felállításával, ismertetésével nem foglalkoztak még. Új büntető-törvénykönyvünkben (büntettek és vétségekről, a kihágásokról) is csak mellékesen van ilyfélékről szó.

Minden aggodalom nélkül, a társadalomnak nem biztossága, de javítása szempontjából, nagyobb fontosságúnak tartjuk a javító-intézeteket a börtönöknél. A vén fát már nehéz beoltani. Legkülönösebben pedig azért van ily intézetekre szükség, hogy mint ismeretes, nálunk a börtönökben sok helyt a fiatal gonosztevők együvé zárva, egymást oktatják a bűnre, hogy sok a börtönből, hová mint tanocsmen be, mint kitanult gazember kerül ki.

A javító-intézetek szaporítása okvetetlen a bűnösök apadását fogja eredményezni s ilyekre nagyobb-nagyobb szükség van naponként, mert minél inkább emelkedik valamely társadalom szellemi s anyagi műveltsége: annál inkább szaporodnak a raffiniert bűnök alkalmai s ösztönzői. Bűnre fogékony gyermek mindig lesz, s ha köztök egy-egy genialisabb akad, ki a bűnre kénytelen nevelődni, mi kimondhatatlan szerencsétlenség és csapás a társadalomra, melynek kárát nemzetgazdaságilag is ki lehetne számítani.

A főváros törvényhatósága elhatározta az első ily preventív természetű javító-intézet felállítását s Matuska Alajos tanácsjegyző elkészíté tervezetét s ruysseledei, wyngbene-i és beernem-i belga javító-intézetek mintájára.

## Tanügyi dolgok Oroszországból.

Oroszországban a tanügy nem fejlődhetik a kormánynak a felvilágosodástól való iszonya miatt. A kormány a fejlesztés helyett nyilt harcban áll az iskolázással szemben. Az ezelőtti közoktatásügyi miniszter Tolstoj valóságos megsemmisítő rendszabályokhoz nyult az oktatás ellen. A gymnasiumoknak humanismussal ellenes tantervet adott, korlátozta az egyetemet, derék néptanítókat üldözött politikai ürügyekből, az iskolafelügyeletet miveletlen, durva s művelődést nem szerető hivatalnokokra bízta, ravasz csellel bezárattak létező s betiltattak felállítandó iskolák.

Az új miniszter Nikolai körútja, beszédei, körirata új reményeket ébresztettek. A lapok cikkekkel irtak a keletkező új aeráról, az iskola-ügy feléledéséről sat. a régi tanügy szervezet részletesen megbirálatott.

Azonban a társadalom rövid időn meggyőződhetett, hogy még mindig Tolstoj s a reactio szelleme uralkodik s megkötöi Nikolai kezeit, ha tán akarna is tenni.

Innen van, hogy az egyetemek vagy túl vannak halmozva tanulóval vagy üresek. A gymnasiumok és reáliskolák hihetetlenül túlnépesek, mert a társadalom kezdeményezésének új iskolák létesítésében, a kormány következetesen ellene szegül s maga sem segít. A népiskola pedig valóságos nyomorúság: el van hanyagolva, bántalmazva, üldözve és félnek tőle. Javító törekvés nincs semmi. A tanító folytonos gyanúsításnak, zaklatásnak, gyötetésnek van kitéve. A Szt.-pétervári kerületben a múlt évben 8 iskolát szüntettek meg, mert a parasztság a rossz aratás miatt nem tudta fentartani s az állam nem segített. Az idén a helyzet még rosszabb. A volhyniai kormányzásban a tanítók 8—9 rubel (15 ft) fizetést alig kapnak és gyakran nagyon rendetlenül azt is s nedves, sötét lyukakban laknak. Az iskolaköteleseknek  $91\frac{2}{3}\%$ -da nem jár iskolába. 3000 személyre esik egy iskola s 82-re egy iskolába járó, holott még Japánban is 100 személyre esik egy iskola s 17-re egy iskolába járó. A kormány a 600 millió rubel évi bevételből 17 milliót költ művelődési célokra s ebből a népoktatásra jut  $1\frac{1}{2}$  millió.

## Új iskolai takarékpénztár.

Maros-Ludason ez év január havában az iskolai takarékpénztár behozatott az iskolába Jartó Imre kezelése mellett. Az eredmény már is szép; 66 gyermek tett be megtakarított filléreiből. Ezen intézménynek már erkölcsi hasznát is lehet tapasztalni, ugyanis: a gyermekek szoktak egymástól kölcsönözni néhány krajczárt. Némelynek az a rossz szokása van, hogy ha kölcsön kaphatott, nem iparkodik visszafizetni s e miatt már igen sok panasz merült fel minden ellenőrzés daczára.

De midőn a takarékpénztárba be akar tenni, ha adós, nem vétetik be, s mintsem hogy ne tegyen be legalább egy pár krajczárt, inkább megfizeti. S már lehet tapasztalni, hogy az iskolában az efféle bajok meg kezdtek szünni. S lehet remélni, hogy időfolytán többféle hasznossága fog kitünni. Kivánatos lenne tehát minél több községbe behozni, nevezetesen városokon. Kezelése semmi nehézséggel sem jár.

## A köztisztviselők qualificatiójáról szóló

törvényjavaslatot f. é. jan. 24-én a ministernelnök a képviselőházhoz benyújtotta. E törvényjavaslat részletes ismertetése nem tartozik lapunk keretébe, de a tanügyi szakra vonatkozókat olvasóink szives figyelmébe ajánljuk. A javaslatnak ezt tárgyaló fejezete értelmében: A népiskolai tanítók és középtanodai tanárok képesítésére az eddig kiadott szabályrendeletek irányadók. A középtanodákra felügyelő tankerületi főigazgatók qualificatiójára nézve vagy tanári képesítést vagy valamelyik egyetemi tanfolyam bevégezését kívánja. Hogy az egyetemi végbizonyítvány, mi a tanfolyam bevégezését igazolja, nem egyenértékű az azon szak-

mán nyert egyetemi oklevéllel, bizonyitnunk felesleges. „Ohajtanók, hogy a képviselőház e javaslatot következőleg módosítsa: tankerületi főigazgatók csakis oly képesített középtanodai tanárok lehetnek, a kik meghatározott ideig oktatással tényleg foglalkoztak.“

A népiskolai tanfelügyelőkre vonatkozólag a javaslat következőleg hangzik: „népiskolai tanfelügyelő- és segéd-tanfelügyelőktől középiskolai, vagy tanítóképezdei tanári- vagy népiskolai tanítói képesítés „vagy valamelyik egyetemi tanfolyam bevégezése kívántatik.“ Hogy a középtanodai tanképesítés az elemi tanügyre nézve nem avatja szakértővé a jelöltet, mindenki beláthatja. Továbbá tanítóképezdei tanári képesítést említi a javaslat, de kérjük, hogy ki és hol tett ily vizsgálatot, mert köztudomás szerint ily képesítés hazánkban nincs. A törvényjavaslat valószínűen utalni akart e képesítés szükségességére, s ez intenciójáért üdvözljük.

Végül mint a tankerületi főigazgatókra nézve úgy itt is ott van azon záradék, hogy valamelyik egyetemi tanfolyam bevégezése a tanfelügyelőségre qualificál. Legyünk hát jogászok, végezzük el e tanfolyamot, szerezzük meg a végbizonyítványt s ha egy kis protectionk van, mindjárt kész tanfelügyelők vagyunk.

A javaslatnak „tanügyi szak“ című fennőbb ismeretett fejezetére bátran elmondhatni, hogy adtál uram, de nincs köszönet benne. A qualificációról szóló törvényjavaslat csak akkor elégíthetne ki, ha a tanfelügyelőktől mint Franciaországban, szakvizsgálatot követelne, mely egy felől a paedagogia terén, másfelől az administratív teendőkben való jártasságot igazolná. E vizsgálatokra csak oly egyének bocsáttatnának, kik az elemi oktatás terén szintén meghatározott ideig működtek. Reméljük különben, hogy a javaslat tárgyalásakor e kérdés az országgyűlésen szönyegre kerül, s a törvény határozottabban fog szólni, mint az előttünk fekvő javaslat.

R. i.

### Közüoktatásügy.

Báró Eötvösnek nem volt meg azon öröme, hogy a nevelés-oktatásügy terén kifejtett örök szép eszméi győzelmét megérhesse. De e hagyományt nem vette át méltatlan utód. Trefort minister ur jelentése hazánk közoktatásügyének állapotáról igazolja ezt. Mivel? Tényekben. Eötvösnek ez állandó emlékjel, mint eszméi győzelmé, neki nemcsak buzdítás, de valódi elismerés. A jelentés adatai — a tizedik jelentés — mutatják, hogy a Miniszter ur szívében hordozza nemzete szellemi fejlődése, megbízása magasrendű érdekét. A nemzet ítélete elé terjeszté; drága, féltett szellemi vagyon ez. Nemzet adja, nemzetünk veszi — adja isten — végtelen időkre hasznát! Minden, nevelésügyünk iránt érdeklődő honpolgár bevallhatja, hogy fokról-fokra haladunk. Az elemi oktatásügy fejlesztése legmagnyugtatóbb, de egyszersmind első érdeme. Nem bírálunk, tényeket adunk.

1869-ben volt 13,798 elemi iskola; 1880-ban 15,824 ugyanakkor 16,899 iskolaterem; 1880. 21838; ugyanakkor 17,792 tanító; 1880. 21,664. 1869-ben volt az iskolák

jövedelme 3.760,123 frt 1880-ban 10.057,149 frt. Iskolába járt 1869-ben 1.152,115 gyermek. 1880-ban 1.619,692 gyermek.

Hazánkban 12.540 községben van rendes iskola. 1880-ban 71 felső népiskola, 101 polgáriiskola van. Taneszközzeink, tanszereink — ha nem is hivatkozunk a hazai tanítóegyletek által rendezett tanszerkiállításokra — jelentékenyen gyarapodtak. Minden évben — 10 év óta — mintegy 300 új iskola épült. A tanítók anyagi javadalmazása is jelentékenyen javult.

A népiskola valódi talaja maga a társadalom. Az adja a népiskola csemetéit, s csak akkor egészséges, ha szívvel lélekkel érdeklődik annak ügye iránt. A társadalomnak magának kell felismernie a népoktatás fontosságát.

Az iskolák tőkéje 10 milliónál nagyobb jövedelmet ad. A tanítók nyugdíj intézete, mely csak 1875-ben alakult, közel 3 milliónyi tőkével bir. 1880-ban 800 agg tanító, özvegy és árva részesült gyámolításban.

A népoktatás örvendetes tényei még, hogy hazánkban 3855 tanítói könyvtár, 6183 testgyakorló helyiség és 9007 faiskola van.

A magyar nyelv kötelező oktatása — a népiskolai reformok legfontosabbika — is örvendetesen indult meg és nagyfontosságú adat, hogy 21,664 tanító közül a magyar nyelvet teljesen bírja 15481.

A középiskolákról szóló jelentés szerint volt nálunk 1880-ban 149 gymnasium (köztök 81 teljes) 34,504 tanulóval; 26 reáliskola (19 teljes) 5044 tanulóval.

A gymnasiumok közül kizárólag felekezeti jellegű volt 62. A kereskedelmi iskolák száma tett 46-ot. A felsőbb tanintézetéről szóló szakasz a budapesti egyetem és műegyetem, a kolozsvári egyetem jelen állapotát tünteti fel. Jogakadémia van az országban 13, hallgatók száma 872. A jelentés többi része emberbaráti, kulturális intézményeinkről szól. Kétséggivül a népiskolai oktatás-ügyről nyújtott kép a legteljesebb.

cz.

## IRODALOM.

— A „Nemzeti Nőnevelés“ I-ső száma 1882-re megjelent 80 l. terjedelemben. Első cikke a nőképzésről szól, melyet mint ismeretes, Szász Károly mint megnyitó beszédet olvasott fel a „Nőképző-egyesület“ saját házának fölvatása alkalmával, jan. 15-én. A fölolvasás abból indul ki, hogy 14 éves alkotmányos életünk alatt semmi tekintetben sem történt nagyobb haladás mint a nőképzésben. Azután poetikus kedélylyel s meggyőző igazsággal jellemzi a női hivatás és oktatás célját, miután a régi s főleg gouvernante-nevelés hiányosságát és ferdeségét kimutatta. Feltétlenül helyesli a tanítónők alkalmazását. Hangsúlyozza, hogy a női munkakör kiszélesítendő azok számára, kik munkajok után akarnak élni s a leendő anyák nevelése is biztosabb alapokra helyezendő. Természetesen nem a nők encyclopaedicus képzsét, hanem elméjük fejlesztését hangsúlyozza. Azután szól e lap a ministeri újvi rendeletről, az



## Melléklet a „Család és Iskola“ 4-ik számához.

iskolai jótékonyságokról Karácson alkalmából, mely czikk arra buzdítja az adakozókat, hogy alkossanak egyesületet s a jótékonytságot árásszák egész éven át. A holdról Flammarion Camille után szól evg czik, kivéve a Hoitsi-féle fordításból, az V-ik czik a ministeri jelentést ismerteti, a VI-ik Karacs Teréz nevelői buzgóságáról ír, a VII-ik egy gyakorlati tanítás a burgonyáról s végül vegyeesek zárják be a tartalmas füzetet.

## Tudósítás.

A torda-aranyosmegyei tanítótestület maros-ludasi fiók-köre f. évi január hó 18-án tartotta meg ez évi első rendes közgyűlését M.-Ludason az állami iskola helyiségében, a rendes tagok teljes száma s a szülők és tanügybarátok érdeklődése mellett. A gyűlés főbb mozzanatai voltak:

1. Véghné, Ágoston Mari r. tanítónő tanítása az elemi iskola I-ső vegyes osztályában a beszéd és értelem gyakorlatból „A tyukról.“

2. Jártó Imre gyakorlati tanítása az elemi iskola III. osztályában a földrajzból „Angolországról.“ Mindkét tanítás sikerültnek nyilvánított.

A gyakorlati tanítások meghallgatása után a tulajdonképeni gyűlés vette kezdetét a gyermekkar által sikerülten előadott egy pár dallal, melyek elhangzása után Nyárádi Dénes köri elnök röviden üdvözlőlvén az egybegyűlteket, Kanyaró Mihály jegyző felolvassa a múlt ülés jegyzőkönyvét.

A gyűlés másik pontja volt Végh Mátyás felső népisk. tanító felolvasása „A költészettan tanítása az elemi népiskola V. és VI. osztályában“ című themáról. Felolvasó hivatkozik a nemzet azon általános ismert érzékére, melylyel a költészet iránt viseltetik: dalai, meséi, balladáit mind oly figyelemreméltó termékek, melyekhez — Gyulaival szölvé — a philosophiai szemlélődés által kifárasztott, s a világpolgári szellem által megvénhesztett műköltők üdülés és ifjulás végett mindig vissza fognak térni. A magyar népköltészet alapja a mai nemzeti költészetnek. A nemzetnek e megbecsülhetlen tulajdona, de meg a nevelés azon általános elve, hogy a nevelésnek az egész embert hatalmába kell vennie, kívánják, hogy a művészetnek költészeti ága is felvétessék s több figyelembe részesüljen már a népiskolában is. A kedély képzés a nép egyszerű gyermekeinél is ép oly fontos, mint a társadalomnak bármely rétegében. Átérezni csak azt lehet, a mit megértettünk. A költemények tanítása az elemi népiskola V. és VI. osztályában több legyen tehát a tárgyi elemzésnél, és egyszerű könyv nélkülöztesnél: költői szépségeit is fel kell tüntetnünk, mert a képzetek és alakzatok a nép nyelvén is forognak s megértetésük nem jár semmi nehézséggel. Az alapeszme feltaláltatása sem oly elvont s a külalakot sem nehéz megmagyarázni. Szerző azt hiszi, hogy a költemények mélyebb ismerete által aesthetikai izlést, kedélyfinomulást s a ponyva irodalom selejtes termékeinek kiszorítását leghathatósabban lehetne eszközölni a népnél.

Érdekes eszmecsere fejlődött ki Kanyaró Mihály vezértanító által előadott ily című vitatétel fölött: „Melyek a gyermek-világban leggyakrabban előforduló erkölcsi hibák, melyek lehetnek azok közt szándékosak s az ilyenektől mily eszközökkel lehet a gyermeket visszatartani ugy a családban, mint az iskolában.“ A vita közben következő gyermeki hibák soroltattak elő: figyelmetlenség, rendetlenség, restség, hanyagság, engedetlenség, szófogatatlanság, macakosság, irigység, árulkodás, szóhordás, csúfolkodás, nyálánkság, pazarlás vagy fősvénység, cserevásárlás, lopás, hazugság stb. Ezek mindenike lehet szándékos, de lehet akaratlan is. Attól függ, hogy milyen gyermek által követtetnek el. A jól nevelt és mivelt szülőkkel bíró gyermekek ritkábban esnek efféle hibákba, míg az egyszerű osztály gyermeke inkább, amaz inkább követhet el szándékos hibát, mivel őt megtanították „a mi szabad“ és mi „nem szabadra“ míg emez tudatlan. Ebből kifolyólag, tekintve hogy erénynek, bűnnek kútfeje a nevelés, oda kell már hatni a családban és iskolában, hogy szoktatás által a gyerekek a jó követésére, a rossz megvetésére képesek legyenek. Az ily gyerekek által elkövetett erkölcsi hiba aztán szigorral büntetendő.

E vitatétel után még több kisebb jelentőségű kebli ügy nyert elintéztést, melyeknek végeztével elnök a gyűlést bezárta.

h. s.

## Tekintetes Szerkesztő ur!

Sziveskedjék becses lapjában e pár sornak helyet adni. A kisküküllőmegyei tanítótestület hosszas szünetelés után e hó 2 án helyt az állami iskola helyiségében közgyűlést tartott. A vidéki tanítók igen szép számmal jelentek meg e gyűlésen, a mi minden esetre örövendetes jelenség, mert azt bizonyítja, hogy a vidéki tanítók, valahányszor alkalmuk nyílik egy barátságos összejövetelre — hol mindenki szabadon elmondhatja saját nézeteit, tapasztalatait, hol eszmét cserélhet másokkal — mindannyiszor sietnek az alkalmat felhasználni.

A gyűlést d. e. 10 órakor a helybeli polgári dalgyűlet által elénekelt dal nyitotta meg. A szabatosan elénekelt dal elhangzása után derék elnökünk tiszteletes Rédigér Árpád helybeli unitárius esperes ur tartotta meg lelkes megnyitó beszédét. Beszédében elmondta, hogy korunkban, melyet méltán neveznek a gőz- és villany korszakának — a társadalmi élet minden egyes működési körét szembeötlő lázas siettség hatotta át. Az anyagi téren többféle uton és módon igyekeznek az emberiség jólétét előmozdítani. Sőt ma már a gyermekkorban, a népiskola falai között is kísérletet tettek — és nem eredménytelenül — e jó szellem felébresztésére. A vallás és erkölcs aegise alatt, a humanismus, a fájdalom és nyomor enyhítésére vállalkozik és többféle jótékony intézeteket alapít a végre, hogy az éhezőknek tápot, a didergőknek ruhát adjon, hogy az árvák-

nak gondviselője legyen, taníttassa őket és ez által megtartsa őket a tártadalomnak. De a szellemi élet mezején is naponként új vívmányokat látunk. Ma már a különböző felekezetek igyekeznek iskoláikat jó karban tartani, több helyen községek vállalkoznak az iskola fentartására, s a hol ezeknek ereje elégtelen, ott az állam veszi át az iskola gondjait. Így alakul naponként több-több iskola és más művelődési intézet. Ezek sorába méltán illenek a tanítótestületek is, melyeknek koronája az országos tanítói egyesület. Ezután áttér a mi kicsiny testületünkre, üdvözli itt megjelent tagjait s tevékenységre, munkásságra hívja fel, működésünkre pedig Isten áldását kérve a gyűlést megnyitja.

Testületünk Elnök urnak szép beszédét lelkes éljenzéssel fogadta és egész terjedelmében jegyzőkönyvre venni határozta.

A megnyitó beszéd után, Nagy János helybeli elemi tanító olvasta fel jelentését az országos tanítógyűlésről. Ezen jelentés után az ebbői felmerült indítványok tárgyalattak u. m. házszabályok, egyesületi alapszabályok módosítása, Eötvös-alap, megyei tansermuzeum felállítása és fiokkörök szervezése. A négy első áttétetik a választmányhoz, az utóbbi pedig érdemleges elintézésben részesül.

Következett ezután a tisztviselői kar megválasztása. Elnöknek megválasztatott Rédiger Árpád közfelkiáltással, a többi tagok szintén közfelkiáltással lettek megválasztva.

És ezzel a délelőtti gyűlés bezárattott.

Gyűlés után közebedre mentünk, mely igen kedélyesen folyt le, fűszerezve több felköszöntés által.

Ebéd után a gyűlést tovább tolytattuk. A délutáni gyűlést megnyitotta az elemi iskola felső osztályai és a felső népiskola növendékeiből alakult dalegylet. Ének után két tanítás volt. Takács József tanítást tartott az irva-olvasásból és Csinádi István a III. és IV. el. osztályllyal a nyelvtanból. Ezen tanításokról csak annyit említek, hogy igen élénk vitatkozásokra adtak alkalmat.

És végre néhány indítvány megtétele után, a valóban szépen lefolyt gyűlés véget ért.

*Takács József,*  
tantestületi főjegyző.

## Szerkesztői levél.

Tekintetes Szerkesztő ur!

Tisztelettel kérem, sziveskedjék becses lapja e czélra szánt rovatában jelen soraimnak egy kis helyet adni. Kérésem oka egyszerűen azon óhajból származik: vajha B. Eötvös emlékezetének halhatatlanságához ez által, egy porzettel bár, én is járulhatnék!

Városunk községi iskolai tanítótestülete folyó hó 2-ikán B. Eötvös József halálának 11-ik évfordulója alkalmából az iskolás növendékek jelenlétében, s részben közreműködésével „Eötvös ünnepély“-t rendezett. Szerény kör-

ben, minden feltűnés nélkül terveztetett ez ünnepély megtartása, mindazonáltal több érdekelt szülő szerencsétetett s emelte az ünnepély értékét becses jelenléte által.

A községi iskola e czélra kijelölt s szépen feldíszített egymásba nyíló tantermei zsufolásig megteltek. Az ünnepély, mely 1 és fél órát vett igénybe, a következő műsossal folyt le:

1. Hymnus, két hangra feldolgozva, éneklí a fiugyermekkar.

2. Megnyitó beszéd, Bogdán István ig. tanító által.

3. A megfagyott gyermek, B. Eötvös Józseftől; szavalja Haracsek Ilona 4-ik osztályu tanuló.

4. Kettős, Stradellából; éneklí a leánygyermekkar.

5. Eötvös József életrajza, felolvassa Matéka József ev. ref. segédlelkész és hitoktató.

6. Nyúgalom, Eötvös Józseftől; szavalja: Nagy Erzsébet 5-ik osztályu tanuló.

7. Szózat; éneklí a fiugyermekkar.

8. Búcsu, Eötvös Józseftől; szavalja Rácz György 5-ik oszt. tanuló.

9. Zárbeszéd. Bogdán István ig. tanító által.

10. Járjatok be minden földet; éneklí a gyermekkar.

Becsés lapja szűk tere sem engedheti, hogy ez ünnepély egyes mozzanataival hosszasan foglalkozzam s talán azokat ismertessem, mindazonáltal a működők közül ki kell emelnem Matéka József Eötvös életrajzának íróját és felolvasóját, ki 5 ivnyi munkáját oly sok gonddal s tapintattal állította össze.

Adja isten, hogy ilyen ünnepélyek hazánk minden népiskolájában tartassanak! mint a melyek által legkönynyebben ébresztetnek a növendékek hazaszeretetre, nagy férfaink becsülésére s utánzására.

Szilágy-Somlyó, 1882. febr. 5.

Bogdán István.

## VEGYESEK.

— Az Eötvös-alapnak a vallás- és közoktatási minister ur az 1882-ik évre 1200 frt államsegélyt utalványozott.

— Az Eötvös alaptól 1882-re 2500 frt lesz ki-osztható: 1. Egy 200, és 6 száz frtos ösztöndíj egyetemi hallgatók számára; 2. Tizenkét 100 frtos ösztöndíj gymnasiumokban, reáltanodákban, tanítóképezdében s akadémiákon tanuló részére; 3. Két száz és hat 50 frtos segélyért folyamodhatnak szegénysorsu tanítók, ezek özvegyei, árvái, utódai. A folyamodványok máj. 1-éig nyujtandók be Péterffy Sándor elnökhöz Budapesten (Gyár-utca 5 sz. VI. kerület.)

— Néger egyetem. Florences-ben (Dél-Károlina) 1883-ban néger egyetem felállításáról van szó, melynek tanárai s tanítványai csak négernek lehetnének, csak kivételképen nyerhetnének bejutást tehetséges félvérűek is. Ideig-lesen egy kémiai és mezőgazdasági fakultás van tervezve.

— A párisi tanács 1882-re 20 millió frankot szavazott új iskola-épületekre s a régiéek kijavitására.

— Az észak-amerikai egyesült államokban, többnyire végrendeletileg az utolsó 15 hónapban összesen 19 millió dollárt ajándékoztak egyesek nevelési czélokra.

— Poroszországban jelenleg 3271 nyugalmazott néptanító van. Ezek közül még 189-nek csak 300 márkánál kevesebb nyugdíja van (171 frt) évenként, 744 kap 300—450 márkát; 816 kap 450—600 márkát, 676 kap 600—750 m. 167 kap 750—1000 m. és 679 1000 márkánál több nyugdíjt kap évenként.

— A jótett hálás köszönetre érdemes. A „Mákó” kebelében lévő államilag segélyezett községi elemi népiskola községi iskolaszékének buzgó és fáradhatatlan bajnok elnöke ifj. Lészay Ferencz ur a nevezett iskolának nemcsak szegény tanulóin segít majd minden évben, hanem újabb is a nevezett iskola nép- és iskolai könyvtárát 5 darab ifjúsági elbeszéléssel kegyeskedett gyarapítani. Kedves köteleseggemnek ismerem tehát nevezett elnök urnak a nyilvánosság előtt is őszinte és hálás köszönetemet kinyilvánítani a fent tisztelettel nevezett iskolaszék tagjaival egyetemben. Bányai Lajos, isk. széki jegyző.

— Kolozsvár város képviselő testülete közelebből tartott közgyűlésében tárgyalta a városnak 1882-ik évi költségvetését. Ez alkalommal a tanügyi kiadások tárgyalásánál az 1882<sup>3</sup>/<sub>3</sub>-ik tanóvben felállítandó III-ik községi iskola beállítására előirányzott összeg töröltetett, s ezen összeg a Fröbel intézet helyiségének kiépítésére fog fordítatni. Ugyane gyűlésben élénk vitára adott alkalmat a város által az egyes felekezeti népiskoláknak adott 6000 frt-nyi segély kérdése, többen ez összeg megvonása mellett emeltek szót, de a közgyűlés, tekintettel arra, hogy a se-

gély megvonása esetén a felekezetek iskoláik egy részét megszüntetnék, az eddigi segélyt a folyó évre is megszavazta. Felesleges e határozat helyességét indokolnunk, mert a megvonást csak akkor fogadhatnók el, ha a város azon helyzetben volna, hogy a tankötelesek számának megfelelő községi iskolákat rendezne be, mit azonban tekintve városunknak nagyon is igénybe vett pénzügyi helyzetét, a közel jövőben még reménylenünk sem lehet.

— Kolozsvár város közegészségügyi bizottságának határozatából február hónapra minden népiskola, továbbá a középiskolák 4 alsó osztálya bezáratott a járványos kanyaró betegség miatt.

— Ungvár városa (Ung megye), melynek lakósa 11 ezernél több van, iskolai s nevelésügyi czélokra az 1882-iki költségvetésébe 1426 frt 90 krt vett fel. Nem csoda, s igazán nem csoda, jegyzi meg az „Ungmegyei Tanügy”, hogy a városi gyermekek-féle, 349 nem jár iskolába s a leánytankötelesek még össze sincsenek írva.

**Tartalom:** 1. Protestantismus és panszlavismus. 2. Az ismétlő iskoláról, a jegyzőtől. 3. Gyakorlati tanítás Végh Mátyástól. 4. Tárcza: Róza, Ferenczi Zoltántól. 5. Szemle: Az első javító intézet Budapesten. Tanügyi dolgok Oroszországból. Új iskolai takarékpénztár. A köztisztviselők qualificatiójáról. Közoktatásügy. 6. Irodalom. 7. Tudósítás, h. s. és Takács Józseftől. 8. Szerkesztői levél Bogdán Istvántól. 9. Vegyesek.

## A „Család és Iskola” hirdető melléklete.

# Duhony János

első és legnagyobb hazai asztalos és kárpitós butorraktárában Kolozsvárt a Redoute épületében kaphatók és különösen városi és vidéki lelkész, tanár és tanító urak és tanítónők számára összeállított butor csoportozatok következő három osztály szerint u. m.

### I-ső osztály.

Egy finom lakkozott ágy, egy éjjeli kaszten, egy szalmazsák tödzelve, egy madrácz lószőrrel töltve, egy két ajtós ruhaszekrény elosztva, egy íróasztal ékes álvánnyal, egy mosdószekrény, egy tükör, négy drb, nádzék, egy ruganyos diván, két ablakfüggöny összesen 150 frtért.

(2)

### II. osztályban.

4—\*

Egy diófa politurozott nagy ruhaszekrény, egy ágy magas fejfa ékítéssel, egy éjjeli szekrény márványlappal, egy szalmazsák tömött vászonnal tödzelve, egy madrácz lószőrrel töltve, egy egyajtós mosdó szekrény, egy íróasztal ékes álvánnyal, egy üvegajtós könyves szekrény, egy ruganyos török diván, négy töltött szék rugóra, egy tükör arany- vagy diófa faragvány kerettel, két ablak függöny összesen 250 frtért.

### III. osztályban Minden tárgy a legdiszesebb kiállításban.

Két diszes nagy ruhaszekrény finoman politurozva, egy ágy magas fejfa ékítéssel, egy szalmazsák tödzelve, egy lószőr madrácz, vagy ruganyos töltéssel, egy éjjeli szekrény márványlappal, egy kettős mosdó szekrény betéttel: egy nagy fali vagy álló tükör, egy nagy íróasztal ékes álvánnyal, egy könyves szekrény, egy hazai garnitur u. m. egy kanapé, két karosszék, négy schoffe szék, egy zsámoly mind finom ripsz vagy crepp kelmével behuzva, egy diszes szalon asztal és két ablakfüggöny összesen 430 frtért.

E három osztályban elősorolt butordarabok egyenként is kaphatók úgy egyszerűbb mint sokkal diszesebb kiállításban a legjutányosabb árákért és kellő kezesség mellett részletfizetésekben is.

# Új papír-üzlet!

Van szerencsém a helybeli és vidéki n. érd. közönség becses tudomására juttatni, hogy ez év augusztus 1-én az itteni piacon **főtér 12. sz. alatt levő Lukács-házban** egy a mai kor igényeinek teljesen megfelelő, egészen ujonnan berendezett

## Papír, író- és rajzszerszámok kereskedését

(1) 4-6 nyitottam.  
Készletet tartok mindennemű bel- és külföldi gyártmányú író-, levél- és rajzpapírok, festékárak, írónok, valamint rajzszerszámokból és miután bevásárlásaimat a legelső gyáraknál személyesen eszközöltem, a legnagyobb előnyöket nyújthatom.

E téren szerzett gazdag tapasztalataim párosulva szilárd elvekkkel, biztosítékot nyújtanak az iránt, hogy legfőbb törekvésem leendő, bármily hozzám intézendő megbízásoknak a leggyorsabb- és legpontosabban eleget tenni.  
Kiváló tisztelettel

Stratzinger Gusztáv, papírkereskedő (Kolozsvárt, főtér Lukács-ház)

Viszont eladók a legnagyobb kedvezményben részesülnek.

# A FARSANGI IDÉNYRE

KÜLÖNBÖZŐ FRANCZIA és MAGYAR GYÁRAKBÓL VALÓ

## PEZSGŐ-BOROK

leszállított áron.

NAGY MENNYISÉGBEN KAPHATÓ

továbbá

saját készítményü

és

több kiállításon

ÉRDEM ÉREMMEL

kitüntetett

páczolt

# S O N K A

és:

Hazai mustár.

## CSIKY IMRE

(4)

kereskedésében Kolozsvárt.

3—\*

Új találmányu Petroleum, mely nem robban fel (ugynevezett CSÁSZÁR-OLAJ) egyedüli raktár Erdély részére.



Új találmányu Petroleum, mely nem robban fel (ugynevezett CSÁSZÁR-OLAJ) egyedüli raktár Erdély részére.